

UNGÁR ISTVÁN*

TÜNDÉREK ÉS ANGYALOK

„Éjfél ha jó s a titokzatos csöndet...” – éneklük sejtelmesen a korosodó, pocakos Falstaff megleckéztetésére szövetkezett „játsszótársak” Verdi utolsó színpadi alkotásában a „Térdszalag”- kocsma előtt ([Falstaff, 1982](#) III. felvonás 1. kép, 1 óra 1:39:10). El akarják rendezni az élet megoldatlan dolgait némi varázslással, egy csipetnyi tanulságos mókával és végtelenül tiszta, nemes lélekkel. Quickly, a játékmester kifogyhatatlan a komédiázási ötletekből. Boldog jövőjét szeretné megalapozni a bájos ifjú szerelmespár: Annuska (Nanett) és Fenton. Ez azonban csak humorral átítatott csel árán sikerülhet. Ebben siet segítségükre Quickly mellett a két kedves testvér Alice és Meg kisasszony. mesevilágot készülnek teremteni, amelyben győz az igazság. Kiosztják a szerepeket: erdei manók,

törpék, nimfák és más mesebeli lények kelnek életre. Quickly boszorkány, Annuska tündérr királynő lesz, aki olyan élvezettel és beleéléssel játssza a szerepét, hogy az alatt el is feledkezik ennek a színháznak valódi céljáról. A tündöklő A-dúr tizenhatod mozgású, éteri hegedű-szeksztolái tündérszárnyakon emelik a magasba Annuska dalát, amely szinte lebeg a sűrű erdő felett. A gyönyörűség dalt később a többi tündér éneke és tánca egészíti ki. Az egész jelenség álomszerű ringatásba torkollik. Jóleső a mesék és csodák megfoghatatlan birodalmába pottyanni. Verdi varázspálcájára megelevenedik a windsori erdő éjszakai meséje (szellemeket idéző fuvolafutamokkal még Annuska dala előtt) és egy kicsit elszakadunk a földi valóságtól. Tündérország mindig is foglalkoztatta a költők/muzsikusok képzeletét. A gyerekek viszont egyenesen benne élnek. Olyasmit is láthatnak, amit a felnőtt nem, kivéve, ha túl a nyolcvanon képes ismét csodálkozó és csodaváró gyermekké változni, ahogyan az öreg Giuseppe Verdi.

Purcell színpadi zenéje a Tündérr királynő Titániáról, Weber operája az Oberon a tündérr királyról, Shakespeare Szentivánéji álom c. vígjátékának félig-meddig földöntúli szereplőiről szól. A 17 esztendő Mendelssohn – még maga is gyerekként – egy megkapóan lírai, ugyanakkor sziporkázóan pompás nyitányt írt a Shakespeare mű bűvöletében ([Mendelssohn A Midsummer Night's Dream Overture Op.21 by Masur, LGO, 1997](#)). Életkorát messze meghazudtoló, érett bölcsességgel szemlélte a tündérek lakta vidéket, amelyben számos további zeneműve lelt otthonra. Felnyitja, majd ugyanazzal a négy harmóniával búcsúzáskor bezárja tündérország kapuját. E-dúr tonika domináns, majd egy meglepő moll szubdomináns és tonika funkció a kulcs a zárhoz. Mielőtt végleg visszacsukná a mesevilágot rejtő kaput, nehéz szívvel ő maga is elérzékenyül és a keretet képező hangzatokat megelőzve – amelyek e-gisz hangok nagytercével indulnak – egy jólesően simogató melódiával könnyesen távolodik el a mesétől, plagális zenei zárlatok finomságával meghatottan integetve. Később

megkomponálja a Szentivánéji álom teljes kísérő zenéjét, szoros kapcsolatot tartva a nyitánnyal. Mendelssohn soha nem tudott igazán megválni művészetében a tündéreitől. Ott repdesnek legendás tündérscherzóiiban és szövik a 38 évesen eltávozott zeneköltő lelkében a szebbnél szebb mesék fonalát.

Mozart A varázsfuvola c. operájának 3 tündérfiúja (szoprán-mezzo-alt) égi küldötteként vesz részt a cselekményben. Mindkét finálét ők indítják. Az elsőben útmutatást, biztatást adnak a kételyektől sújtott Tamino hercegnek, míg a másodikban a jövő elbűvölő hírnökei gyanánt aggódva lesik a végsőig elkeseredett királylány: Pamina öngyilkossági szándékát, hogy a kellő pillanatban beavatkozassak. Hidat képeznek az égiek és a földi halandók között. Megakadályozzák a második finálé harmadik képében a gyerekes, meggondolatlan, amúgy életvidám Papageno csalódottságában fogant elhatározását, hogy eldobja az életét. Sőt elhozzák a reményvesztett madarász számára nekirendelt párját: Papagenát. ([Mozart - DIE ZAUBERFLÖTE - Salzburg 2006](#), kb. 2:53:30-tól) Elragadó A-dúr tercettjükben a vonósok „tündérröpteitől” kísérvé ereszkednek alá, majd tűnnek el a magasba. Ételt, italt és a korábban elvett varázshangszereiket nyújtják át a férfiaknak. Ám mindenek előtt megszívlelendő, jó tanácsokkal látják el a próbák csarnokában további sorsára váró, elszánt ifjú herceget és a bohókás Papagenót. Vigyáznak rájuk, hiszen odafentről olyan különleges ismeretek birtokában vannak, amelyekhez nem jut földi halandó, hacsak nem úgy hívják, hogy Wolfgang Amadeus Mozart.

Bartók Balázs Béla meséje alapján írt táncjátéka: A fából faragott királyfi eseményeit egy erdei tündér irányítja. Uralja az erdőt, a virágokat, a patakot, de hatalma van az égbolt felett is. Időben eligazít mindent, általa kerülnek helyükre a dolgok. Mesebeli királylány és királyfi leli meg egymásban a boldogságot segítsége által. Életre kelt egy groteszk, félelmetes, ugyanakkor szánalmas és suta fabábot, amely majd darabjaira hullik szét. A királylányt eleinte megtéveszti a bábra aggatott királyi palást és fején a korona. Eltakarja előle a felkínált boldogságot. Ám azután, éppen annak értéktelensége árán érti meg, hogy mi az érték. Miután a

tündér befejezte napi teendőit, intésére beborítják este a messzeséget a vibrálóan csillogó csillagok. Béke ül a tájra, amely egymást követő triolák nemes nyugalmaival várja a másnapi ébredést. ([A fából faragott királyfi - táncjáték egy felvonásban op. 13 Sz. 60](#), kb. 35:31-től) Megpihen a világegyetem. A szikrázóan fénylő birtokba veszik a végtelent és elhozzák az éjszaka titokzatos csendjét. Amikor a b-fisz-e-c hangok simogatásával a díszes C-dúr hármásra összehúzóódik a függöny, a mi torkunk is összeszorul. A mindenség rendjének szépsége babonáz meg.

Mire nem képesek ezek a zeneköltők által közénk csöppent tündérek! Mesefigurák, akik gazdagítják fogékonyságunkat a csodák iránt. Csodák pedig, igenis léteznek! Misem bizonyítja inkább, mint maga a művészet. Belőle bújnak elő a mesebeli tündérek is a mi gyönyörűségünkre.

A zenei képzelet nem szűkölködik angyalokban sem. Őket nem a mesevilág küldi, közülünk emelkednek megszágyenítő tisztaságukkal mennyei magasságokba. Az angyalok többsége nő, valahogy jobban illik rájuk, mint a férfiakra. Női mivoltuk meghatározza angyali mivoltukat. Verdi vagy Puccini nagy szeretettel megformált hősnői közt szép számmal találhatunk angyali lényeket. Desdemona érinthetlensége az Emiliához énekelt, félelmekkel megszakított Fűzfadalból kinövő Ave Mariában ölt testet. ([Verdi - Otello - Kunde, Jaho, Petean, Palumbo](#), kb. 2:07:50-től) Az Asz-dúr, szoprán hangfekvésű ima Verdi Otello c. operájában leveti magáról az evilági gyötrelmet, szenvedést és megszabadulva azoktól a magas vonóskar halk szavúságával kísérve megilletődött csendben foglal helyet az öt maguk közé fogadó angyalok égi trónusán. A hegedűk áhítatos végszava valószínűtlen, túlvilági magasságból tekint vissza ránk. Desdemona imája átlép a halandóság küszöbén és egybeolvad az örökkévalósággal. Már nem hús-vér ember, megváltotta őt egy földöntúli, szebb világ.

Angyalok karának énekével és feloldozással távozik az élők sorából Puccini Angelika nővére (szoprán). Megdicsőült halálában magához szoríthatja tőle s az élettől elragadott kisfiát. A kolostorba kényszerített, gyermekétől erőszakkal elszakított Angelika (angyal) megtalálja helyét az apácák közösségében. Gyógyfüvekkel és más effélékkel foglalatoskodik. Midőn rideg nagynénje látogatásakor tudomást szerez arról, hogy gyermeke meghalt, élete értelmét veszti. ([Amarilli Nizza as Suor Angelica](#). kb. 46:11-től) A gyógyfüvekből halálos mérget készít magának. A mérreg hatni kezd, és ekkor döbben rá, hogy megbocsájthatatlan bűnt követett el: apácaként dobta el az életét. „Ó én kárhozott! Megöltem magam öngyilkos kézzel! Egy perc és meghalok halálos bűnben! Üdvözítőmnek anyja, irgalom, irgalom! Nézd, a gyermekemre kérlek!” Körülfonja Angelikát az angyalok kórusa: „Regina virginum, Salve Maria!” Önvád emészti. Az életében büntelen asszony, halálában nem az. A Puccini Triptichon e középső darabjának szívbe markoló lírája vívódásának hőskölteménye. Az opera végén eljön az áldott megváltás. A tragédiát egy fénysugár világítja be. Bekövetkezik a mennybéli megbocsájtás. Angelika nővér megpillantva a gyermeket a másvilágon leli meg boldogságát. A békés kolostorban háborgó lélek kisfia karjaiban elnyeri végső nyugalma az angyalok háborítatlan birodalmában.

Dübörgő vonóskari harminckettedek és tizenhatodok, harsány fúvósokkal megerősített zenekar felett az ördögien sötét férfikar (basszus-tenor) lázadó hangját csillapítja az egyszólamú piano finom hegedű melódia. Átöleli az angyali kórus (szoprán-alt) csitító, vigasztaló énekét a mennyből: „Voca me...” Mozart Requiemjének Confutatis tételében. ([Wolfgang Amadeus Mozart - Requiem \[Confutatis/Lacrimosa\]](#)) Párbeszéd mélység és magasság, kárhozultak indulatossága és üdvözültek mindenfelettsége között. Először a robbanásszerű a-moll tiltakozással szemben a párhuzamos C-dúrban kínál engesztelő gyógyírt az angyali szózat, majd a férfikarhoz simulva leszáll az a-moll hangnembe, hogy megbékélve egymással az elmúlás misztikumában egyesüljenek. Élet és halál egyezségéből születik meg a magasztos siratás, könnyes, ünnepélyes, himnikus

gyásza: a d-moll Lacrymosa. A mennyiben mégis keveredett férfi a menny angyalai közé az bizonyára Mozart volt, akit a Lacrymosa ütemeinek komponálása közben türelmetlenül vártak már odaát. „Gloria in excelsis Deo!” – ezekkel a szavakkal kezdődik Kodály Zoltán gyermek- és női karra írt kórus remeke az Angyalok és pásztorok. ([Cantemus kórus-Szabó Dénes - Kodály Zoltán: Angyalok és pásztorok](#)) A betlehemes játék bevezetése latin nyelvű angyali üdvözléssel folytatódik: ” et in terra pax hominibus bonae voluntatis.” Egy líd hangsorú (akár Bartók Tavasz c. egynemű karában) népdalt követően: „Keljetek fel pásztorok, pásztorok, Ma született uratok, uratok Betlehemnek városában, rongyos istállóban. Imádjátok!” Megismétlődik az örömhír igehirdetése: „Gloria in excelsis Deo!” A bevezetés után a mű messze túlmutat a hagyományos népszokáson. Nem jelennek meg ugyan a három királyok, de az áldott újszülött megajándékozása itt sem marad el. Földi parancs szólít az örvendezésre Jézus születésekor: „Szaporán keljetek fel bojtárok!” Az angyalok kitartott e” majd a” hangra felkapaszkodó Glóriái koronázzák meg a jászolban történeteket. A világra jött kisdedit körülrajongó pásztorok örömet angyali üdvözléssel ékesíti. A Glóriák mind gyakrabban követik egymást, mígnem a kórusdarab betetőző lezárásaként a föld is csatlakozik a mennyhez. Összeolvad földi és égi Glória. Ezek katartikus pillanatok. A Megváltó érkezését együtt ünneplik az angyalok és pásztorok. Ég és föld nem különbözik, hanem kéz a kézben együtt üdvözli a Gyermekek születését. Köszöntik a csodát.

De, hát nem ugyanez történik-e a windsori erdőben, amikor egy csapásra minden jóra fordul?! Nem eget s földet kapcsol-e össze a Szentivánéji álom?! A varázsfuvola tündértriója nem az égből látogat-e a földre?! Nem ezen fáradozik-e a fából faragott királyfi gondos erdei tündére?! Nem ez a földi-égi összetartozás jön-e létre Desdemona Ave Mariájában vagy Angelika nővér megdicsőült halálában?! A Confutatis nem eget és földet rendel-e egymás mellé?! A zeneköltő óriások társalognak a tündérekkel és angyalokkal, mi csak

álmodozunk róluk. Vagy lehetséges, hogy nincsenek is elérhetetlenül távol tőlünk, tán itt repkednek a közvetlen közelünkben, csak nehezen vagy egyáltalán nem vesszük észre őket. A muzsika segít, hogy rájuk találjunk.

Mire nem képesek ezek a zeneköltők által közénk keveredő tündérek és angyalok?! Beavatnak bennünket a mesékbe és közel engednek a csillagokhoz.

---

* Az írás szerzője a Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium ny. ének-zene tanára, szaktanácsadó, karnagy, a PARLANDO állandó szerzője.
